

Голобородько Ю. К.,

*аспірант кафедри іноземної літератури та слов'янських мов
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*

ТЕМАТИКА Й ОСОБЛИВОСТІ КОМІЧНОГО У ТВОРЧОСТІ А. АВЕРЧЕНКА КОНСТАНТИНОПОЛЬСЬКОГО ПЕРІОДУ

Анотація. У статті проаналізовано життя та творчість А. Аверченка в перший період його еміграції – під час перебування в Константинополі. З'ясовано контекст цього перебування через характеристику потоків російських біженців, які ставали головними персонажами оповідань письменника. Зазначено тематику й мотиви творів митця цього періоду, а також севастопольського як перехідного перед еміграцією, визначено головні засоби створення комічного в цих творах.

Встановлено, що провідними темами константинопольського періоду творчості А. Аверченка були побут біженців (пошук житла, дороге життя тощо), повсюдний обман і шахрайство, жертвою якого в описаних ситуаціях є герой Простодушний, а також духовна трансформація емігрантів в умовах чужинської атмосфери. Відбувається це в загальній атмосфері ностальгії та сумування за втраченою Батьківщиною, переоцінки цінностей, спричиненої соціальними потрясіннями, а також усвідомлення руйнації Росії.

Зазначені мотиви проілюстровано фрагментами зі збірки «Записки Простодушного», присвяченої особливостям життя й побуту російських емігрантів у грецько-турецькому місті, у яких акцентовано також на доброму ставленні А. Аверченка до російської жінки, яка опинилася в ситуації фізичного виживання, проте зберігає гідність, позитивне сприйняття важкого життя та чарівну жіночність. Окреслено унікальну своєрідність образу Простодушного, ідейні зміни якого уособили глибоку трагедійність світоглядного переосмислення самого письменника А. Аверченка як прототипу героя його збірки.

Зроблено висновок про невідповідність росіян у колі місцевих жителів, чужість міста Константинополя, проблеми спілкування (небажання емігрантів учити місцеві мови), неприйняття росіянами місцевих традицій, а отже, ізоляваність їх від місцевого соціуму. Це все загалом сприяє поясненню парадоксальних, навіть гротескних ситуацій та описів, а також комічних персонажів.

Ключові слова: А. Аверченко, письменник, Константинополь, емігранти, комічне, тематика, мотив.

Постановка проблеми. У контексті ідеологічної політики радянської системи тема еміграції є найбільш прихованою та пов'язаною зі значними обсягами дезінформації, адже серед біженців були не лише військові чи шахраї, а й люди високої моральності, зокрема митці. Ці митці були оголошені як пропащі в розумінні розвитку їхнього таланту, а ознайомлення з їхніми творами не дозволялося. У цьому колі вирізнявся Аркадій Аверченко як «дозволений» самим В. Леніним, через що до 1930-х рр. окремі його твори публікувалися в новій країні. І якщо гумористичну / сатиричну творчість письменника полюбили всі – від царя до лідера більшовиків, то вона, звісно, заслуговує на широкий і глибокий інтерес науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Якщо зазначити тих науковців, які комплексно аналізували здобутки своїх попередників, – дослідників життя і творчості А. Аверченка, то цей список буде завеликим для статті, тому згадаємо лише декількох із них. Так, О. Кузьміна, аналізуючи жанрові та стилістичні особливості оповідань прозаїка, докладно наводить здобутки також інших дослідників у вивченні творів письменника [1]. Г. Погребняк розглянула такі здобутки в контексті аналізу сатиричної / гумористичної прози першої третини ХХ ст. [2], а Л. Спиридонова досліджувала цю площину в межах гумористичної літератури російського зарубіжжя [3]. Сучасні дослідниці В. Міленко та А. Хлебніна [4] опублікували чимало праць про митця в севастопольський і празький періоди його життя. Науковець в еміграції Д. Левицький докладно й глибоко проаналізував творчий шлях А. Аверченка [5], зокрема в еміграції. Турецький учений Е. Ерінч (E. Erinc) дослідив саме константинопольський (стамбульський) період митця [6]. Німецька дослідниця К. Зіппль (C. Sippl) вивчала творчість А. Аверченка в еміграції [7].

Відповідно до такого широкого спектру досліджень творчості А. Аверченка на увагу заслуговує константинопольський період його життя, а тому **метою статті** є аналіз мотивів, тематики й особливостей комічного у творах письменника відповідно до контексту його перебування в Константинополі.

Виклад основного матеріалу. Перед тим як аналізувати особливості творчості письменника цього періоду, що була присвячена російським емігрантам, важливо охарактеризувати потоки біженців, які населили місто Константинополь із кінця 1919 р.

У грудні 1919 р., відповідно до напрямку й темпів відступу денікінських військ, відбувалася евакуація з портових чорноморських міст Одеси, Новоросійська та з Криму до Стамбула (Константинополя). При цьому, за твердженням турецького дослідника Е. Ерінча, це не були виключно заможні або знатні люди. Із січня 1920 р. цей потік активізувався, і реальність російської еміграції у Стамбулі стала повсякденною та звичною. У місцевій газеті «Алемдар» писали: «Не може бути дивнішої ситуації, ніж російські емігрантські натовпи, що приїжджають сюди повсякденно. Ви побачили б одягнених у хутро принців; козаків, що несли на поясі порожні патрони, та жінок, які нагадували паризькі бали своєю витонченістю та поставою, але таких напам'ятованих, що примусило би європейських жінок соромитися. Росіянки носять великі сережки. Запахи лаванди, які вони наносять на шкіру, викликають неповторні відчуття. Ви також бачите, як бідні росіянки носять старі брудні куртки. Деякі з них носили справжню чи фальшиву форму, довгі черевики та морську форму, а на грудях носили планку медалей» (цит. за [6]). Попри дещо гіперболізований опис, відчувається

атмосфера певного хаосу й пригніченості людей, які втратили батьківщину, однак при цьому не втратили сподівань на краще.

За словами Е. Ерінча, генерал П. Врангель визначив свою військову стратегію як порятунком Криму та створення там незалежної держави. Тому творча інтелігенція, що потрапила до Криму, зокрема й А. Аверченко, мала сподівання на перемогу над більшовиками. Однак поступово ці сподівання зменшувалися, уже з Криму почалася евакуація, потоки якої мали різний характер: спочатку це був організований процес, відпливали цивільні особи, а пізніше вже й військові, причому більш хаотично. Місцева преса реагувала відповідно: «Чорні кораблі, повні чорних людей, які не рухаються та не можуть рухатися. Вони стоять на ногах уже три дні, відколи вилетіли з Криму. Вони нічого не їли й не пили. Серед них є вагітні жінки, у когось розчавлений живіт. Загиблих людей занадто багато. Маленькі човни грецьких і вірменських купців оточують російські кораблі. Так само, як мухи, які товпляться на хворому левові. Вони продають хліб» (цит. за [6]). Це спогади очевидців тих подій, а тому вони вражають своєю відвертістю та візуальністю. Тобто друга евакуація відбувалася в умовах стислих термінів, перевантажених кораблів, недостатності води і їжі.

Оскільки в Константинополі жило багато російських емігрантів, А. Аверченко й там став творчим центром. Так, у театрі Всеросійського земського союзу письменник влаштував свій вечір, перший у реальній еміграції, до програми якого увійшли оповідання, прочитані самим автором, і п'єси за його ж участю як виконавця. Про цю активну участь писали місцеві газети, називаючи «Гніздо перелітних птахів» чудовим місцем нічного Константинополя, де панує благодушне весілля. Також зауважували, що в тому гуморі немає вульгарних слів і натяків, а господарі весело спілкуються з публікою, яку знають за іменами. Туди приходили навіть іноземці, які все сприймали, навіть не розуміючи мови. Тому газети закликали всіх росіян, які здатні мислити, проводити святкові вечори у «Гнізді», називали його «академією вишуканого смаку, істинної краси й чудового інтелекту» для того, щоб «удосконалювалося будь-що людиноподібне» [5, с. 91–93].

У константинопольський період тематика творів письменника відбивала його настрій, що відчутно змінився від часу від'їзду з батьківщини. Тематику його творів становили такі мотиви:

1. *Побут біженців*, що передбачає пошук житла («Шукають кімнату», «Сентиментальний роман», «Російське мистецтво», «Російські жінки в Константинополі» тощо); дороге життя за кордоном («Крах сім'ї Дромадерових», «Країна без шахраїв», «Російська казка», «Записки дикуна»). Описані ситуації, можливо, дещо гіперболічні, проте взяті з досвіду самого письменника, що формально позначено оповіддю від першої особи.

2. *Повсюдний обман і шахрайство* («Окультні таємниці Сходу», «Ділове життя», «Константинопольський звіринець» тощо), жертвою якого в описаних ситуаціях є герой Простодушний (у його образі закамфльований сам автор): він є божественною людиною, має певні статки, що дають йому змогу постійно відвідувати ресторан і не шкодувати за невеликими втратами від тих же шахраїв, якими є не так греки чи турки, як самі російські емігранти. Він має чимало знайомих. З іншого боку, це простий російський емігрант-обиватель, який погано орієнтується в чужому місті та має проблеми у спілкуванні з місцевими жителями (за словами дослідників, А. Аверченко

не знав жодної іншої мови, крім російської, тобто був звичайним великоросійським монолінгвом). Тому він побоюється цього міста, що страшить його повсюдним шахрайством, проституцією, недружністю.

3. *Духовна трансформація емігрантів* в умовах чужинської атмосфери («Аргонавти й золоте руно», «Мова богів», «Благородна дівчина» тощо). Уже самі описи довколишнього пейзажу, інтер'єру та атмосфери є безрадісними з маркерами безвиході – одиницями із семантикою бруду й темряви, наприклад: «*Маленькая грязная комнатка, с гримасой бешенства даваемая маленькой грязной гречанкой*» [8, с. 118]. До цього додаються трагікомічні перетворення колишніх представників російської імперської еліти (професора – на швейцара, графині – на офіціантку, священника – на буфетника), натомість новою елітою в новому соціумі є коло відомих колись столичних шахраїв – шулерів і бандитів («Російські жінки в Константинополі»).

Такі описи призводять до відходу комічного на другий план, а на перший виходить трагічний пафос (наприклад, у кінцівках оповідань «Російські жінки в Константинополі», «Російське мистецтво»). І навіть мотив обману хоча й має гумористичний складник (відповідно до традицій комічного жанру), проте також сприймається трагічно відповідно до частотності вживання. Усі російські емігранти ніби поділилися на два табори – «простодушних» та ошуканців, яких письменник розглядає в контексті певного соціуму («звіринця»), представники якого вишукують дивовижні авантюри для обману колишніх співгромадян (так описується хіромантия, фінансові махінації чи й відвертий грабіж у «Константинопольському звіринці» та «Другому відвіданні звіринця»).

Найбільш негативну рефлексію в читача викликає опис дій аферистів, які на перший погляд здаються такими ж простодушними, а насправді виявляються підступними людьми («Ділове життя», «Благородна дівчина», «Угорська мова», «Ще гроб»). Цей ефект досягається завдяки контрасту описаного персонажа за допомогою позитивно конотованих одиниць і реального його наповнення, що виявляється лише на фініші сюжету. Такий контраст призводить або до відчуття розчарування в людях, або до повторного прочитання сюжету з метою простежити процес цього обману.

4. *Мотив ностальгії*, що як провідний у зазначених умовах виявляється, наприклад, в оповіданні «Трагедія російського письменника», у якому автор іронічно описує ситуацію, коли митець поступово забуває все своє минуле, зокрема втрачає навички спілкування й писемного мовлення російською мовою, конструює не притаманні цій мові конструкції та вживає французькі слова. Це виявляється й в окремих описах російського побуту, що характеризуються ідилічністю: димок від одноповерхових будинків, дружне просте спілкування жінок-господарок, купців, робітників, дітей, виробничий звук ковальських і слюсарних майстерень, святкові дзвони церков, російські письменники та прості люди.

Ця ідилія підкріплюється впевненістю в поверненні додому (письменник навіть закладався на значні суми, що більшовики протримаються в Росії найбільше зо два роки). І те, що свого часу висміювалося сатириком, – мішанство, цензура, монархія та навіть гулянка у трактирі – стає ностальгійною згадкою, ледь не ознаками раю на землі («Туга за Батьківщиною»). Цікаво, що відчуття часу при цьому досить деформоване: описується

давноминуле, ознаки якого вже стерлися в пам'яті, проте насправді це було лише 3–4 роки тому. А тому легко подумки чи на папері це «відмотати в пам'яті назад» («Фокус великого кіно», 1919 р.).

Також ми маємо зважати на те, що ілюзія будувалася довкола «великого поміщицького помістя» та «міської квартири», тобто ознак «багатої Росії», протиставлених більшовицькій «голодній і розграбованій» країні. Життя ж і побут села залишається десь далеко у фольклорному ореолі. Водночас письменник, саркастично описуючи більшовиків, визнає їхню руйнівну силу, констатує їх перемогу на старим державним устроєм. Наприклад, у памфлеті «Чортове колесо» автор представляє революцію як парк атракціонів, де головним є руйнування та завдання шкоди людям. Скажімо, на полицях розставлені старий посуд, фінансова піраміда, церква, мистецтво, преса, театр, народна просвіта, і ця красиву виставку потрібно розбивати дерев'яними кулями: «*вот размахнулся – трах! Вдребезги правосудие. Трах! – в кусочки финансы. Бац! – и уже нет искусства, и только какой-то жалкий покосившийся пролеткультский огрызок*» [9, с. 388]. Якщо проаналізувати ці об'єкти руйнування, то справді постає, що лише мистецтво впродовж «радянської» епохи залишилося дієвим, хоча й ідеологічно дещо обмеженим (умовно це було названо «пролетарською культурою»). Усі ж інші соціальні та державні інституції були лише фікцією в умовах реальної диктатури партії (формально – пролетаріату, народу).

5. *Мотив руйнації*, що виявляється вже в севастопольській період творчості митця (до офіційної еміграції) у назвах підрозділів збірки «Котел, що кипить» (опис «врангелівського сидіння» в Севастополі): «*Оскудение и упадок*», «*Обнищание культуры*», «*Денежная гипертрофия*», «*Спекуляция*», «*Демократия*», «*Бесквартирье*» (залишаємо в оригіналі для більшої експресії – Ю. Г.). Особливо важко А. Аверченко переживав занепад російської культури через дискредитацію самого поняття мистецтва («Володька», «Косьма Медичис», «Розмови у вітальні»), через вживання знавцями просторічних слів (*обтянал, жарнет, чертям тошно, энтелигенция* тощо), що вказує на їхнє низьке походження. Поряд із мистецтвом зазнають занепаду торгівля, освіта, шлюб («Торгівля», «Наука», «Школа», «Таїна шлюбу»), а також ідеологія, адже одне лише класове самоусвідомлення не створить гармонійне суспільство, не кажучи вже про утопію соціалізму.

Отже, у текстах письменника наведені ситуації можуть забезпечити постійні та широкі знання образів людини, груп людей чи певної раси для висвітлення минулого, чого не вистачає в історичних описах, наданих у документах або пресі [6]. Тобто свідчення письменника, нехай певною мірою тенденційні, усе одно мають вагомe значення для сприйняття минулого, адже вони емоційні й експресивні.

Унаслідок розгляду тематики творчості А. Аверченка цього періоду можемо конкретизувати наведені мотивні площини на прикладі оповідань збірки «Записки Простодушного» 1921 р. шляхом аналізу окремих образів та засобів створення комічного.

Загальною атмосферою збірки є сумний і часом трагічний бік еміграції, ознаки переоцінки цінностей, спричиненої соціальними потрясіннями, почуттям втрати батьківщини. Автор сам викладає мотивний план творів у короткій передмові: «*О нашей жизни, страданиях, о веселых и грустных*

случаях, о приключениях, о том, как мы падали, поднимались, и снова падали, о нашей жестокой борьбе и о тихих радостях» [8, с. 65]. Проте такий сумний настрій створює лише контекст комічних ситуацій та образів. Так, К. Зіпль як прийом створення сатиричного мотиву наводить образ російського емігранта в чужому соціально-культурному контексті («Трагедія російського письменника»), що створює прагматичне тло, на якому аналогії та відмінності використовуються як методи пародії [7]. Наприклад, давно вже проживаючи в Парижі, він забуває навіть найбільш відомі місця в рідному Петербурзі та мовні форми («*Как, однако, трудно писать по-русски!*») [8, с. 117], які змішуються з французькими на лексичному, морфологічному, фонетичному й фразеологічному рівнях.

Зауважимо, що саме тому А. Аверченко побоюється покинути Константинополь і їхати далі в Європу, адже в турецько-грецькому місті склався російськомовний соціум: «*Я писатель. И поэтому боюсь оторваться от родной территории, боюсь потерять связь с родным языком*» [8, с. 115]. Отже, соціокультурні та перцептивні елементи позамовного середовища виявляються в умовах діалогічних відносин в оповіданнях письменника, де вони наповнюють і визначають мовну й позамовну реальність.

Образ Простодушного сам автор пояснює так: хоча народна легенда називає дурнем людину, яка плаче на весіллі та сміється на похороні, проте варто замислитися про те, чи не мудрець він насправді, адже шкодує за майбутнім молодого подружжя та радіє за покійного, який не матиме вже життєвих негараздів. І те, що автор вирішує й сам «усміхатися на похороні», вказує на його гумористичне сприйняття життєвих негараздів (пайок, віза, переміщення з одного берега на інший, життєвий вир), а також загалом на переоцінку поглядів на життя («*пересмотреть наше отношение к дураку. Он мудрец*») [8, с. 65]. В оповіданнях збірки цей «простодушний» герой часто навіть іменується відповідно – «письменник Простодушний». Г. Погребняк називає простодушного «наївною людиною», яка протистоїть «масовій людині», і ця опозиція є провідною як в оповіданнях А. Аверченка, так і в європейській літературі кінця XIX – початку XX ст. [2]. Зауважимо, що в подальшому розвитку цивілізації актуальними стануть поняття «масова свідомість», «масова культура», «масові рухи» тощо з наявним конфліктом «масове – наївне» в кінематографі, який щойно виник (зокрема, в образі Чарлі Чапліна), що виявляє комічний ефект – висміювання як окремої людини («масової»), так і загалом певного суспільства чи його патріархальних традицій.

Простодушний часто стає жертвою обману, що відповідно до ототожнення оповідача з автором постає як об'єкт його самоіронії (у сприйнятті читача). Однак негативний ефект полягає в його невірі як благородної людини в те, що добрий знайомий є аферистом щодо нього самого («Брильянт у три карати»). Можна провести аналогію між цим героєм та всім його дореволюційним життям – простим і довірливим, адже таке ставлення до людей різко змінюється в А. Аверченка під час перебування його саме в Константинополі, про що він говорить як про «смерть Простодушного» та появу геть іншої людини – «міцного залізного виробу», якому надалі доведеться бути мудрим, хитрим і навіть жорстоким [8, с. 133];

До константинопольських творів А. Аверченка можна застосувати характеристику Д. Левицького: це відображення явищ тимчасово побутового характеру, пов'язаних із певними

періодами епохи автора, які той сприймав, та з людськими недоліками, що пов'язані з тією епохою, суспільством і суспільно-політичними умовами. У цих обставинах і відносинах автор бачив смішне й безглузде, а також «грізне та суворе», що часом затуляє собою радість життя. Письменник добродушно-весело чи саркастично-нещадно висміює людські слабкості, недоліки й пороки та примушує читача посміятися над дрібними життєвими комедіями або фантастичними й парадоксальними, навіть гротескними вигадками. Однак при цьому в комічному закладені глибокі думки, зокрема усвідомлення короткочасності та слабкості людських радощів і щастя [5, с. 381–382], з огляду на тимчасове перебування більшості емігрантів у цьому місті.

Опис російського соціуму в Константинополі передбачає парадоксальні, навіть гротескні ситуації. Наприклад, в оповіданні «Російські жінки в Константинополі» відбувається спочатку зіставлення прошарків емігрантської російської «еліти» в ресторані, де за столиками сидять відомі в Петербурзі аферисти й шулери (для більшої конкретизації використано прізвиська Дінка-Танцуй і Манька-Кавардак), а офіціантками є графині та княгині, швейцаром – колишній професор, гардеробником – колишній генерал [9, с. 72–73]. У цьому парадоксальному вимірі автор використовує дві площини ознак: одна характеризує елітарний рівень за допомогою мовних етикетних форм, поведінки росіян («честь имею приветствовать вас, графиня»), «позвольте, графиня, представит вам моего друга», «мой муж был товарищем министра», «я вас часто видела в Маринском на премьерах», «у нас был абонемент в третьем ряду», «вы даже танцевали со мной однажды на балу в итальянском посольстве»), інша ж, навпаки, представляє вислови, що характерні для російських «низів» («вот жулье!», «пошли ты хозяина к черту, Зинка!», «там все пьяные, как зюзя!») [9, с. 73]. Комічності додає чергування та перемішування цих двох площин у межах однієї репліки офіціантки-графині (сам автор зазначений процес стильового перемішування називає «с гран-коклет перешли на характерные») [9, с. 79]), що створює гротескну ситуацію.

А. Аверченко виявляє однозначно позитивне ставлення до російської жінки, яка опинилася в ситуації фізичного виживання в іншій країні. Вона зберігає, наскільки це можливо, власну гідність («Я не Маруся, – спокойно возразила дама. <...> Я – баронесса Тизенгаузен. Меня зовут Елена Павловна»), позитивне сприйняття нинішнього важкого життя («Раздался стук каблучков, и в переднюю выпорхнула моя приятельница, в фартуке и с какой-то тряпкой в руке»), при цьому не забуває кращі часи колишнього життя («Слушайте, Простодушный! очень хочется вас видеть. Ведь вы – мой старый милый Петербург») і зберігає чарівну жіночність («на ее живом лукавом лице в одну минуту сменялось десять выражений») [9, с. 75–78]. Це небайдуже ставлення письменника, його піклування про долю жінки на шляху, що «скорбный, покрытый кровью, слезами и грязью, неприветливый», виявляється в монолозі від автора: «Иди, женщина русская, бреди по колена в грязи. Дойдешь же ты, наконец, или до лучшего будущего, или... до могилы...» [9, с. 76]. Цей монолог передбачає два результати – як оптимістичний, так і трагічний – в умовах того буремного часу. Вважаємо, що таке звернення є актуальним для жінок у всьому світі й усі часи, а адресант цього чутливого звернення вже цією небайдужістю доводить не власне «простодушність», а загалом альтруїстичний склад розуму та ставлення до людей.

Висновки. Отже, унаслідок розгляду тематики й засобів створення комічного у творах А. Аверченка константинопольського періоду, зокрема у збірці «Записки Простодушного», що присвячена особливостям життя й побуту російських емігрантів у грецько-турецькому місті, визначено такі ключові її теми, як побут біженців (пошук житла, дороге життя, обман і шахрайство, жертвою якого в описаних ситуаціях є герой Простодушний), духовна трансформація емігрантів в умовах чужинської атмосфери, що наповнена загальним мотивом ностальгії.

Автор зазначає, що росіяни в колі жителів чужого міста – Константинополя – виявляють свою непристосованість до нових умов, проблеми у спілкуванні, адже не бажають вивчати місцеві мови, не приймають місцеві традиції, а тому ізольовані від місцевого соціуму. Це все загалом зумовлює парадоксальні, навіть гротескні ситуації та описи, а також характер комічних персонажів.

Література:

1. Кузьмина О. Рассказы А.Т. Аверченко: жанр, стиль, поэтика : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.01.01. Тверь, 2003. 20 с.
2. Погребняк Г. Поэтика парадоксального в малой сатирико-юмористической прозе первой трети XX века (А. Аверченко, Саша Черный) : дисс. ... канд. филол. наук : 10.01.01. Самара, 2003. 142 с.
3. Спиридонова Л. Смех негодующей ненависти. Спиридонова Л. Бессмертие смеха. Комическое в литературе русского зарубежья. Москва, 1999. С. 76–120.
4. Миленко В., Хлебникова А. Аркадий Аверченко в Праге: результаты новых исследований. Вестник Крымских литературных чтений. Симферополь : Крымский архив, 2011. Вып. 7. С. 3–15.
5. Левицкий Д. Жизнь и творческий путь Аркадия Аверченко. Москва, 1999. 552 с.
6. Erinc E. Analyzing Migration across Literature: Russian Émigré Literature in the Texts of A. Averchenko and Z. Shakhovskaya. Border Crossing. 2017. Vol. 7. № 2. P. 349–360. URL: <https://shorturl.at/btCGO> (дата звернення: 22.10.2021).
7. Sippl C. Zur Sprachproblematik der russischen Emigration bei Arkadij Averchenko. Die Slawischen Sprachen. 1997. № 53. S. 63–75. URL: <https://shorturl.at/mIQU8> (дата звернення: 22.10.2021).
8. Аверченко А. Собрание сочинений : в 6 т. / сост. С. Никоненко. Москва, 2007. Т. 6 : Отдых на крапиве. 480 с.
9. Аверченко А. Собрание сочинений : в 6 т. / сост. С. Никоненко. Москва, 2007. Т. 5 : Чудеса в решете. 528 с.

Holoborodko Yu. Themes and features of the comic in A. Averchenko's works of the Constantinople period

Summary. The article analyzes the life and work of A. Averchenko in the first period of his emigration during his stay in Constantinople. The context of this stay is clarified through the description of the flows of Russian refugees, who were the main characters in the writer's stories. The themes and motives of the works of the artist of these periods are indicated, as well as Sevastopol as a transitional period before emigration and the main means of creating a comic in these works.

It is determined that the leading themes of the Constantinople period of A. Averchenko's works were the life of refugees (search for housing, expensive life, etc.), widespread deception and fraud, the victim of which in these situations is the hero Simple-minded, as well as the spiritual transformation of emigrants in a foreign atmosphere. It takes place in a general atmosphere of nostalgia and longing for the lost homeland, a reappraisal of values caused by social upheavals, and an understanding of Russia's destruction.

These motives are illustrated by fragments from the collection «Notes of the Innocent», dedicated to the peculi-

arities of life and everyday life of Russian emigrants in the Greek-Turkish city, which also emphasizes the good attitude of A. Averchenko to a Russian woman who found herself in a situation of physical survival, perception of hard life and charming femininity. The unique originality of the image of the Innocent was highlighted, whose ideological changes embodied the deep tragic nature of the worldview rethinking of the writer A. Averchenko himself as the prototype of the hero of his collection of stories.

A general conclusion was made about the inconsistency of Russians among the locals, the alienation of the city of Constantinople, communication problems (reluctance of emigrants to learn local languages), Russians' rejection of local traditions, and therefore their isolation from local society. All this generally involves paradoxical, even grotesque situations and descriptions, as well as comic characters.

Key words: A. Averchenko, writer, Constantinople, emigrants, comic, subject matter, motive.